

روایت جدیدی از انقلاب مشروطیت

مجید تفرشی

*The Iranian Constitutional
Evolution, 1906-1911, Roots
of Democracy, Social Democracy, and
the Origins of Feminism* Janet
Fary, Vol. 1, Columbia University
Press, 1999 .

۲۴ + ۴۴۸ صفحه، قطع وزیری.

نوشتن درباره انقلاب مشروطیت ایران با وجود صدها تحقیق و مجموعه اسناد و متون منتشر شده کار ساده‌ای نیست؛ به ویژه اگر کار برای پایان‌نامه دکترا باشد که قرار است محقق در آن اثری یگانه و بدیع بیافریند و تحلیل جدیدی عرضه کند. کتاب خانم آفاری، با عنوان «انقلاب مشروطیت ایران ۱۹۰۶ - ۱۹۱۱، دمکراسی توده مردم، سوسیال دمکراسی و ریشه‌های فمینیسم»، به لحاظ ارائه اطلاعات جدید اثر بسیار مهمی نیست و حجم آگاهی‌های نوینی که نویسنده به خواننده عرضه می‌کند زیاد نمی‌باشد. با این حال ارزش کار مؤلف، که در واقع در بازنویسی و تکمیل پایان‌نامه دکترایش در سال ۱۹۹۱ در دانشگاه میشیگان است، بیشتر در تحلیلهای جدید و سبک نوینی از مطالعات پیرامون انقلاب مشروطیت ایران است.

کتاب در پنج بخش و ۱۳ فصل تدوین شده است. فهرست مندرجات کتاب به اجمال از این قرار است:

بخش اول: در آستانه انقلاب

- از وابستگی تا مقاومت

- شکل‌گیری انقلاب

بخش دوم: اولین دوره مشروطیت

- مجلس اول. شور اهای شهری و سازمانهای سوسیال دموکراسی ایرانی ۱۹۰۶-۱۹۱۱
- روحانیت و مشروطیت، مواجهه پیرامون متمم قانون اساسی
- روزنامه نگاری، طنز و انقلاب: افشای روحانیان محافظه کار، محکوم کردن قدرتهای غربی
- بخش سوم: امیال جدید و قدرتهای جدید
- رعایا، صنعتگران و ماهیگیران: از اصلاحات ارضی و مخالفت مجلس تا شوراهاى شهری و روستایی
- شوراهاى زنان و ریشه‌های جنبش زنان در ایران
- بخش چهارم: استبداد صغیر
- جنگ داخلی در آذربایجان
- یکپارچگی بین‌المللی و چند نژادی: نیروهای انقلابی و فتح تهران
- بخش پنجم: دوره دوم مشروطیت
- مجلس دوم و شکل‌گیری احزاب سیاسی: حزب دمکرات و آرمان آن «ایران نو»
- ترور، تبعید و قدرتهای امپریالیست، رویارویی در پارک اتابک
- مداخله امپریالیسم: اختناق ایران، اصلاحات شوستر و دمکراتها

کتاب خانم آفاری در مجموع روایت جدیدی از انقلاب مشروطیت است و اگرچه غالب تحلیلها و اطلاعات آن از منابع چاپ شده و در دسترس است با این حال نحوه ارائه و طرح مطالب تا حدی بدیع و قابل تأمل است. ضمن آنکه اکثر منابع چاپ شده سالهای اخیر در ایران از چشم مؤلف دور مانده است؛ به‌ویژه آثاری که سه مرکز مهم اسناد و متون تاریخی یعنی سازمان اسناد ملی ایران، مؤسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران و دفتر مطالعات سیاسی و بین‌المللی وزارت امور خارجه به صورت کتاب یا مقاله در نشریات ادواری خود منتشر کرده‌اند.

ایراد دیگر کتاب، عدم استفاده از اسناد منتشر نشده داخلی و خارج ایران است. صرف‌نظر از آرشیوهای داخلی، که مورد استفاده نویسنده قرار نگرفته، برای استفاده از آرشیوهای خارجی نیز تلاش جدیدی صورت نگرفته است. برای مثال اگر به فهرست مفصل منابع کتاب (صفحات ۴۰۳ تا ۴۱۶) مراجعه کنیم درمی‌یابیم که از اسناد منتشر نشده، تنها به مجموعه مدارک چاپی اداره عمومی اسناد بریتانیا ارجاع شده و اسناد فراوان چاپ نشده در آرشیو مذکور و دیگر آرشیوهای انگلیس و روسیه از چشم نویسنده دور مانده است؛ مثلاً اسناد ایندیا آفیس هند و بانک شاهی در انگلستان.